

דיני רפואה בשבת

דיני רפואה מתחלקים לשני חלקים עיקריים:

דיני רפואה בשבת לצורך הבריא.

דיני רפואה בשבת לצורך החולה.

בשיעור שלפנינו נעסוק בדיני רפואה בשבת לצורך חולה.

התורה מצווה אותנו שלא לעשות מלאכות בשבת – שנאמר "לא תעשה כל מלאכה..." למדנו חכמים, שאותן ל"ט מלאכות שאיתן הקימו את המשכן, עליהן ועל דומיהן דיברה התורה.

חכמינו ז"ל גזרו שלא לעשות פעולות נוספות, כדי לשמור עלינו שלא ניכשל חלילה באיסורי התורה ואלו הנקראים איסורי דרבנן.

נמצא שיש לנו בשבת פעולות אסורות מהתורה-איסורי תורה. ויש פעולות שמהתורה הם מותרות, אך חכמים אסרו לעשות אותן – איסורי דרבנן.

כל האמור לעיל נאמר לגבי מצב רגיל, אבל כאשר יש צורך לטפל באדם חולה, וחלק מהצרכים שלו כרוכים בעשיית מלאכה, הדין ישתנה, כדלהלן:

שני סוגי חולים

חולה שיש בו סכנה – כל מה שהוא זקוק עושים עבורו אפילו אם זה כרוך בעשיית מלאכה מהתורה (סי' שכח סעיף ב).

חולה שאין בו סכנה – אם אין אפשרות לעשות את הנחוץ לרפואתו על ידי יהודי בהיתר, עושים את כל הנחוץ לו על ידי נכרי, ועל ידי יהודי מותר לעשות רק מלאכות דרבנן בשינוי (סי' שכח סעיף ז).

חולה שיש בו סכנה

בתורתנו הקדושה נאמר: 'אלו החוקים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם'. ודרשו חכמים: 'וחי בהם' – ולא שימות בהם'. מכאן למדנו שמותר ומצווה לעבור על חוקי התורה במקום פיקוח נפש [חוץ משלושת העבירות עליהם אנו מצווים למסור את נפשינו].

משום כך, כאשר ישנו חולה שיש סכנה לחייו, מותר לעשות עבורו את כל הפעולות הנצרכות בשביל לנסות להשאירו בחיים.

מה נחשב 'פעולות הנצרכות בשבילו'?

חכמינו למדו אותנו, שלא רק הפעולות המשליכות בצורה ישירה על מצבו כמו ניתוח, נסיעה לבית חולים וכדומה מותרות, אלא אפילו מלאכות שאינם משליכות בצורה ישירה על הגוף אלא משפיעות על הנפש שלו, גם אותם מותר ומצווה לעשות.

ולכן, חולה שיש בו סכנה שצריך ליווי של מישהו לבית החולים כדי שירגיש בטוח יותר, או שהוא מנסה לישון והאור מפריע לו וכדומה, מותר וחובה לעשות את בקשתו, משום שאנו יודעים שמצב הרוח הנפשי משפיע ישירות גם על הגוף, והדברים האלו יכולים להשפיע עליו לטוב או לרע חלילה.

כמו כן, למרות שאנו יודעים שעדיף למעט בחילול שבת ואם יש בית חולים קרוב עדיף ללכת לשם יותר מבית חולים רחוק, או אם יש רופא שיעשה פחות חילולי שבת עדיף ללכת אליו מאשר לרופא אחר, כל זה **אך ורק** כאשר לחולה עצמו **אין שום הבדל** אם נבחר בחירה א' או בחירה ב'.

אבל כאשר יש לחולה עדיפות לבית חולים או רופא מסוים, מותר וחובה לקחת אותו דווקא למקום שבו הוא מרגיש נוח יותר, למרות שנצטרך להרבות בחילול שבת בגלל זה (רע"ח סעיף א. ובמשני"ב ובאור הלי' שם. ששי"כ פרק ל"ב סעיף לח. חוט שני ח"ד עמ' רמב. חזו"ע ח"ג עמ' רמט).

מתי חולה נחשב 'חולה שיש בו סכנה'

ישנם מצבים של חולי שבהם ברור שהחולה נמצא בסכנה, כגון שיש רופא שאומר כך, או שיש מצב ידוע שהוא סכנה.

חכמינו למדו אותנו שלא רק במקרים בהם ישנה בוודאי סכנה כמו למשל ביולדת או חולה שכולנו יודעים שהוא במצב של חיים ומוות מותר לחלל את השבת, אלא אפילו במקרים בהם יש רק חשש של פיקוח נפש, גם אז מותר וחובה לחלל את השבת.

ולכן, אם קרה מקרה חריג שיש חשש אפילו קל של פיקוח נפש, כמו למשל אם מישהו מתעלף בלי שום סיבה, או אם יש מקום בגוף שהתנפח מאד בלי הסבר, או כאשר יש למישהו חוס גבוה והחוס לא יורד אפילו אחרי לקיחת תרופות להורדת החוס, במקרים כאלה מותר ומצווה לחלל את השבת בשביל לבדוק האם האדם במצב מסוכן חלילה.

כיון שרובנו לא מבינים גדולים ברפואה, כאשר קורה דבר כזה אסור לנו לקחת סיכון ולומר נחכה למוצאי שבת, אלא אנו צריכים להתנהג כפי שהיינו מתנהגים ביום חול ממש.

נוסיף ונאמר, שבזמנינו אנו דעת הרופאים שאפילו חולי הקשור באיבר אחד בלבד כמו למשל שבר ברגל, יכול להשפיע על כל הגוף ולהביא את האדם לידי סכנה, ולכן גם במקרים אלו מותר וחובה לחלל עליהם את השבת, עד לביורר המצב לאשורו (שכט סעיף ג. ששי"כ פלי"ג, יח. ופלי"ה. חזו"ע שבת ח"ג עמ' רלה. קצות השולחן סי' קלה).

על איזה חולה שיש בו סכנה מותר לחלל את השבת

בזמן חז"ל, על תינוק שנולד קודם זמנו היה אסור לחלל את השבת משום שהוא נחשב כנפל והוא בחזקה שוודאי ימות. אמנם בזמנינו כיון שברוב המקרים אפשר להציל את הוולד גם אם הוא נולד בחודשים מוקדמים, גם על וולד כזה מחללים את השבת (חזו"ע ח"ג עמ' שמג).

כמו כן, גם אם מדובר באדם גוסס שנראה כעומד למות בכל רגע, גם עליו מחללים את השבת ואפילו אם לא יודעים אם יש בזה תועלת ברורה או לכמה זמן זה יעזור לו (סי' שכט סעיף ד).

חילול שבת בשביל גוי מעיקר הדין אסור. אמנם בזמנינו כתבו הפוסקים שצריך לחלל שבת אפילו בשביל גוי, משום שכיום שהתקשורת מפותחת מאד, אם יתפרסם ברבים שיהודים מצילים רק יהודים ולא גויים, זה יכול להביא לידי אנטישמיות ולגרום שיהודים ייקלעו למצבים של סכנה. ממילא נמצא, שכאשר אנו מחללים את השבת בשביל גוי אנו בעצם מחללים את השבת בשביל יהודים ולא בשביל הגוי (ששי"כ פכ"ח סעיף נד. חזו"ע ח"ג עמ' שח).

ממי מבקשים לחלל את השבת בשביל חולה שיש בו סכנה

דעת השולחן ערוך היא שבמקרים בהם צריך לחלל את השבת לא מבקשים מגוי או מקטן שיעשה זאת אלא דווקא הגדול והחשוב שבבית עושה זאת כדי ללמד את כולם שפעולות אלו מותרות לכתחילה ושלא יבואו להסס בזה.

גם הרמ"א מסכים עם דברי המחבר אמנם הוא כתב שבמקרים בהם אין שום הבדל אם קטן או גוי יעשה את הפעולות והם נמצאים לידו ממש, עדיף לתת להם לעשות את הפעולות האלו (סי' שכח סעיף יב).

חולה שאין בו סכנה

בשביל חולה שאין בו סכנה התירו חכמים את הדברים הבאים :

1. לבקש מגוי שיעשה כל פעולה בשבילו. בין מלאכות דרבנן ובין מלאכות דאורייתא. בין אם הוא עכשיו חולה, או שרוצים למנוע את החולי שלו.
2. לעשות אפילו על ידי יהודי מלאכות האסורות רק מדרבנן, אם כי יש לעשות אותם דווקא בשינוי אלא אם כן אי אפשר אחרת (סי' שכח ס"ק קב במשני"ב).
3. לקיחת תרופות או משככי כאבים מותרת לכתחילה בלי שום צורך בשינוי.

מי נחשב חולה שאין בו סכנה

חולה שאין בו סכנה נחשב מי שיש לו חולי כזה או אחר, וזה משפיע על כל גופו שאינו יכול לתפקד כרגיל. ולכן, חולה בשפעת, אדם עם כאב ראש או גרון חזק וכדומה שבגלל הכאב צריך לשכב ואינו יכול לתפקד כרגיל, נחשב כחולה שאין בו סכנה.

נחדד : גם אם החולה אינו שוכב במיטה בגלל סיבה כזאת או אחרת, כמו למשל שיש לו ילדים והוא צריך לעזור לטפל בהם, או שהוא לא רוצה לגרום צער לאנשי ביתו וכדומה, אם אלו הם הסיבות שגורמות לו לתפקד אבל אם היה ניתן לו הוא היה שוכב במיטה, גם הוא נחשב לחולה שאין בו סכנה (סי' שכח סעיף יז).

צרכי קטן : קטן נחשב כחולה שאין בו סכנה לעניין הצרכים שהוא מאד זקוק להם. ולעניין זה שיערו הפוסקים שעד גיל 9 הוא נחשב כחולה שאין בו סכנה (שש"כ פל"ז סעיף ב. חזו"ע ח"ג עמ' שסא).